

Ernesto Cardenal

Kärleken är alltid revolutionär

Ernesto Cardenal besökte Sverige i höstas, och Trots Allt fick en exklusiv intervju med poeten, prästen, revolutionären och före detta kulturministern i Nicaraguas regering. Idag har han blivit en av sin regims främsta kritiker och talar som alltid klarspråk om korrup­tion och maktmissbruk. Men han ser sig främst som befrielsepoet, inte befrielseteolog.

TEXT: OLA SIGURDSON • BILD: MIKAEL RINGLANDER

MITT FÖRSTA INTRYCK ÄR att han är kort. Jag väntar på Ernesto Cardenal i det vimmel som ständigt pågår i lobbyn till Hotel Gothia Towers. Det är bokmässans första dag och medan jag väntar passerar Eva Bonnier, kronprinses­san Victoria och ett antal mer eller mindre kända svenska författare med flackande bokmässeblick. Så dyker då Cardenal upp vid hissarna. En smula butter. Inte så konstigt kanske, när han in i det sista inte visste om han skulle tillåtas resa ut från Nicaragua – som en följd av att han drabbats av den före detta revolutionären men numera presidenten Daniel Ortegas misshag. Cardenal – poeten, prästen, revolutionären – är inbjuden av Bok & Bibliotek och Svenska kyrkan för att framträda på bokmässan, som poet och, oundvikligen, för att ge sin syn på utvecklingen i Nicaragua.

Ernesto Cardenal Martínez har varit med förr. Född 1925 medverkade han redan 1954 i en misslyckad statskupp mot den USA-understödda Somozaregimen. Han läste litteratur i Managua, Mexiko och New York, reste runt världen, men drog sig också, efter en religiös omvändelse, tillbaka som novis i Thomas Mertons trappistkloster i Kentucky mot

slutet av 1950-talet. 1965 prästvigdes han och startade en lekmanagemenskap med monastiska inslag i Solentiname som också kom att bli ett slags konstnärskoloni – som senare krossades av Somozas trupper. Han fortsatte att samarbeta med Sandinisterna (Frente Sandinista de Liberación Nacional – FSLN) för att störta Somozafamiliens diktatur i Nicaragua och blev vid revolutionen 1979 kulturminister i Sandinisternas regering, en position som han behöll till 1987.

Kritiserades av påven

När påven Johannes Paulus besökte Nicaragua 1983 kritiserade påven öppet den knäfallande Cardenal för att han som präst satt som minister i en regering och uppmanade honom att avgå – men Cardenal lydde inte. 1994 lämnade dock Cardenal FSLN i protest mot vad han uppfattade som Ortegas allt mer auktoritära och korrumpierade styre.

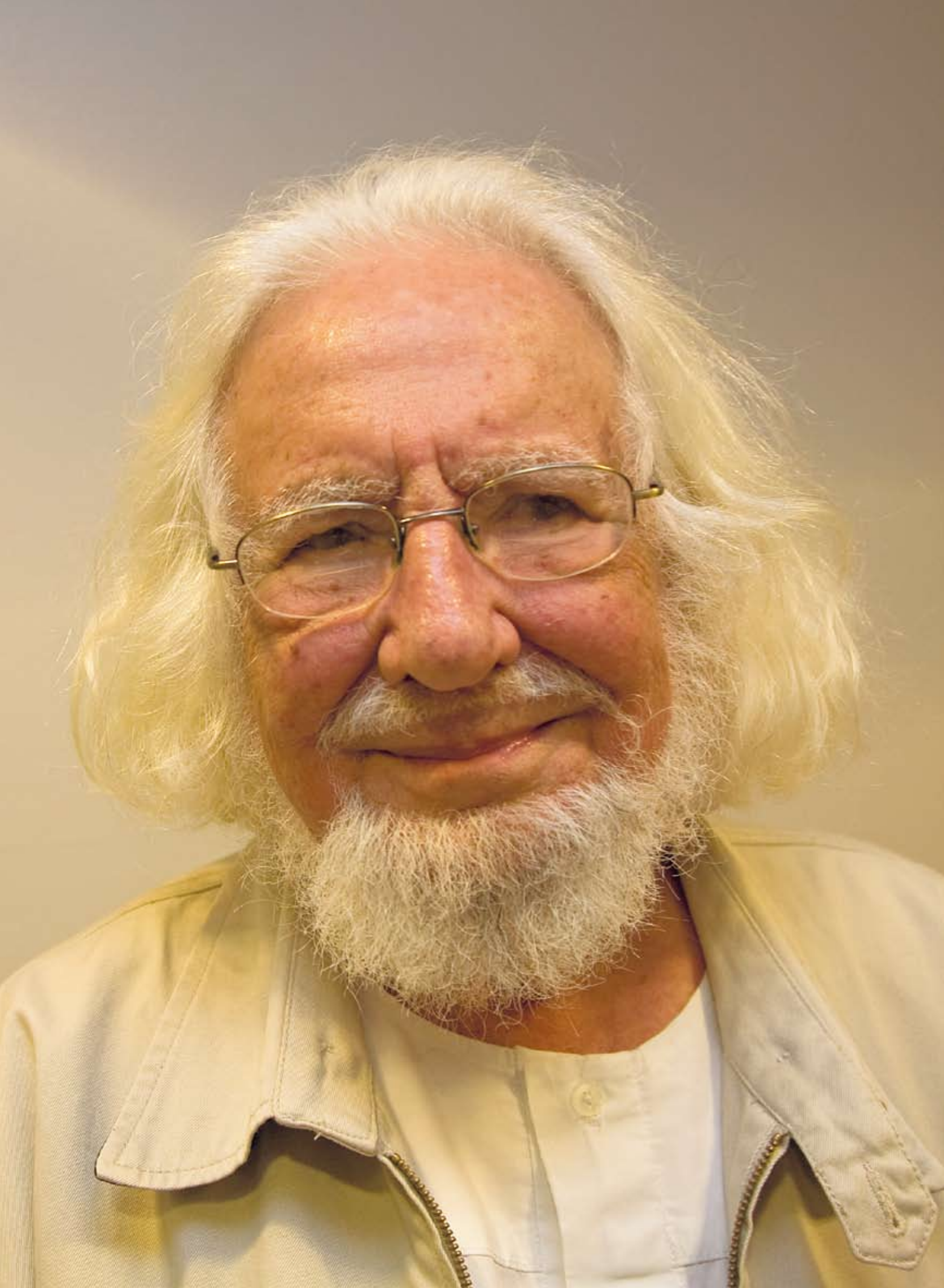
Konflikten med Ortega upptar mycket av hans sinne under besöket i Göteborg. *La revolucion perdida* – den förlorade revolutionen – är titeln på tredje delen av Cardenals memoarer och sammanfattar också väl hans syn på läget i Nicaragua. Ortega har svikit revolutionen; familjen Somoza styrde med

järnhand fram till 1979, nu är det Ortegas familj som styr och tillskansar sig en mängd ekonomiska och politiska fördelar. ”Hellre en autentisk kapitalism än en falsk revolution.” Cardenal skrader inte orden. Nu är Cardenal åtalad för förtal – ett åtal som verkar ha förgreningar till Ortega själv – och endast hans höga ålder, 83 år, håller honom borta från fängelset, säger han under sin första presskonferens.

– Jag trodde mina sista år skulle vara en lugn tid där jag kunde ägna mig åt att läsa och skriva, men det är inte möjligt. Jag måste säga sanningen. Jag skulle inte vara trogen evangeliet om jag inte gjorde det.

Existensens låghet och höghet

Cardenal är för mig en ny litterär bekantskap. Det finns en del översatt till svenska, framför allt en samling meditationer med titeln *Kärleken övergår allt* och diktsamlingen *Timmen 0 och andra dikter*. Tidstypiskt nog publicerades dessa 1971 respektive 1983 och det säger kanske något om när man i Sverige läste Cardenal: under befrielseteologins högkonjunktur. Att Cardenal inte är någon främling upptäcker jag emellertid omgående av antalet besökare på hans framträdanden.

När jag öppnar hans böcker förstår jag genast varför. De är glödheta. Som i den inledande meditationen ”Törsten”:

I alla människors ögon bor en längtan, som inte kan stillas. Människor av alla raser, barn och gamla, mödrar och älskande kvinnor, poliser och tjänstemän, äventyrare och mördare, revolutionärer, diktare och helgon, alla har de i sin blick, djupt i sin pupill samma gnista av outsläcklig längtan, samma hemliga eld, samma bottenlösa djup, samma oändliga törst efter lycka och glädje, efter att äga utan slut ... För denna kärleks skull begås alla brott och utkämpas alla krig; för dess skull älskar och hatar människorna varandra.

Också Cardenals tämligen konkreta poesi behärskas av denna vilja att konfrontera läsaren med den mänskliga existensens låghet och höghet i samma andetag, som i ”Bön för Marilyn Monroe”:

*Herre
tag emot denna flicka känd i hela världen som
Marilyn Monroe
trots att det inte var hennes riktiga namn
(men Du känner hennes riktiga namn, namnet på den
förelärdlösa flickan som våldtogs vid nio års ålder
och den lilla expediten som ville ta livet av sig vid sexton)
och som nu träder fram inför Dig utan någon sminkning
utan Pressagent
utan fotografier och utan att skriva autografer
ensam som en astronaut inför den kosmiska natten.*

Vetenskapen en rak väg till Gud

Det rör sig för den skull inte om någon nyvitalistisk vurm för det ”enkla” eller ”naiva” uttrycket; Cardenal har rötterna djupt i den augustinska teologin liksom den modernistiska poesin, och den amerikanske poeten Ezra Pound dyker upp som en av de avgörande litterära influenserna. Pound och andra poeter som, likt T S Eliot, influerats av honom.

När jag så småningom sitter och talar med Cardenal är jag nyfiken på vad han läser i dag. Genast halar han upp en pocketbok ur jackfickan som visar sig vara den amerikanske astronomen Carl Sagens *Billions & billions*. Jag blir en smula förvånad, men Cardenal förklarar med entusiasm att för honom är naturvetenskap ett sätt att upptäcka Guds storhet. Han citerar med instämmande en vetenskapsman som hävdar att vetenskapen är en rakare väg till Gud och menar att människans litenhet i allt detta stora blir ett vittnesbörd om Gud.

– Så när universum uppenbarar sig som ännu större för oss är också Gud ännu större. För mig är det ett slags religiös litteratur. Sagan är ju ateist men det spelar ingen roll.

Cardenal har nämnt den kontroversielle franske prästen och pale-

ontologen Teilhard de Chardin som en av sina influenser. Kopplingen till Sagan är kanske inte särskilt långsökt. Men jag vill fortfarande veta vad han läser för slags skönlitteratur. Men nej, romaner har han ingen tid för. De är så tjocka och han tycker om att läsa korta berättelser. Åter viftar han med boken av Sagan.

– Vad jag tycker bäst om är den här sortens litteratur och ur den kan jag göra dikter.

Befrielsepoet, inte befrielsesteolog

Jag tänker igen på Marilyn Monroe som av Cardenal beskrivs som ”ensam som en astronaut inför den kosmiska natten”. Förundran inför kosmos går som ett tema genom Cardenals poesi – i över trettio år arbetade han på den episka diktsviten *Cántico cósmico*, ”den kosmiska sången”, som sätter in hans politiska och religiösa vision i ett kosmiskt sammanhang.

Hur är det då med teologin, vill jag veta. Tidigare har han förklarat att han inte alls ser sig själv som befrielsesteolog utan snarare som befrielsepoet.

– Medan andra teologer skrev teologiska verk skrev jag poesi.

Han kallar sig själv för en poet inspirerad av befrielsesteologi, framförallt av den befrielsesteologi som befinner sig nära kampen. Det viktigaste hos befrielsesteologin för Cardenal är inte vad professionella teologer skrivit utan vad som skrivits av sociala aktivister för andra icke-teologer. Befrielsesteologin ser han som en skarp kontrast till den traditionella teologin. Men när jag påpekar att det tema av människans hunger och törst som genomsyrar hans lilla betraktelsesbok *Kärleken övergår allt* framstår som augustinsk – som inspirerat av den Augustinus som skrev att ”vårt hjärta är oroligt tills det finner vila i dig” – skyndar han sig att precisera vad han menar med traditionell teologi, nämligen den officiella skolastiska teologin. Av Augustinus gör Cardenal anspråk på att bara ha läst *Bekännelser* i sin helhet och annars endast lite lösryckta saker. Men man stöter ändå på citat av Augustinus överallt, så det är inte fel att hävda att han tagit ett allmänt intryck av Augustinus.

Augustinus och Marilyn Monroe

Kärleken övergår allt har sitt ursprung, förklarar Cardenal, i små meditationer som han började skriva efter sin omvändelse, sitt första möte med Gud. Han fortsatte att skriva små notiser i sin anteckningsbok när han var i Thomas Mertons kloster och även efteråt. Det var aldrig tänkt att bli någon enhet utan var mest lösa tankar.

– Sedan tänkte jag att man kunde göra en bok. Då klippte jag ut alla små tankar på små pappersbitar. Jag lade dem på en säng och så försökte jag para ihop dem och såg att den ena hängde ihop med den andra och det blev små kapitel. Och så blev det en bok.

Kärleken övergår allt gör på mig intrycket att besitta en ganska tydlig tematisk enhet och knappast vara någon form av collage. Jag

antar att Cardenal ägnat sig åt en del redaktörsarbete efter att han fogat samman sina papperslappar.

Jag frågar också om dikten om Marilyn Monroe och om hur hennes hunger användes av de kommersiella krafterna. Dikten framstår för mig som en kombination av det augustinska temat och den politiska kritiken. Cardenal förnekar emellertid att det skulle finnas något särskilt intryck av Augustinus i den här dikten. Den har i stället sitt konkreta ursprung i omständigheter kring hans teologistudier. När Monroe dog 1962 meddelade en av lärarna, en tysk teolog, detta till sina studenter. På universitetet fanns en anslagstavla där nyheter och krönikor klistrades upp. Där hittade Cardenal materialet till sin dikt. Samma dag handlade skolans mäsas om texten där Jesus driver ut månglarna ur templet och här hittade Cardenal inspirationen till några av stroforna:

*Templet – av marmor och guld – är hennes kropps tempel
där Människosonen går omkring med ett gissel i handen
och driver ut 20th Century-Fox månglare
som av Ditt bönehus har gjort en rövkarkula.*

Revolutionen dog av en olyckshändelse

Den största och viktigaste betydelsen i sitt liv vill Cardenal tillskriva Thomas Merton som var novismästare vid det trappistkloster där Cardenal uppehöll sig under några år, tills det stod klart för honom att hans hälsa inte klarade av det stränga munklivet. Merton var liksom Cardenal poet, politiskt radikal men samtidigt också kontemplativ.

Vi återvänder till politiken. Cardenal betonar med emfas behovet

av en ny revolution i dag. Att Nicaraguas revolution gått om intet i och med Ortegas allt mer auktoritära fasoner plågar Cardenal mer än något annat. Bland annat har Ortega lierat sig med de allra mest konservativa krafterna i den katolska kyrkan, vilket bland annat fått som konsekvens att Nicaragua är ett av de få länder i världen som även förbjuder abort där moderns liv är hotat. Lika stor glädje som revolutionen 1979 innebar för Cardenal, lika smärtsamt är det att den gått förlorad. ”Och det har inte att göra med något slags naturlag, det är en olycka, ungefär som ett barn som går vilse”, konstaterar Cardenal. ”Den dog av en olyckshändelse.” USA:s inblandning är en bidragande orsak till denna olycka, liksom att tidigare re-

volutionärer som Ortega avmoraliserats och blivit korrupta.

– Men jag fortsätter att tro på revolutionerna, påpekar Cardenal, vi förlorade den här men det finns andra som inte misslyckats. Den kubanska revolutionen har inte förlorats. Även utan Fidels deltagande finns det revolution och det finns nya revolutioner i Sydamerika.

Är inte Kuba en diktatur?

Jag hoppar till en smula när Cardenal nämner Kuba som ett exempel på en revolution som inte misslyckats. Är inte Kuba en diktatur? Men Cardenal vidhåller att Kuba är ett exempel på en lyckad revolution.

– Kuba är ett annat slags demokrati. Alla revolutioner är olika. Det är en demokrati som består av ett parti. USA har två partier men egentligen är det samma. I USA är det omöjligt för något annat än dessa två partier att komma till makten. Det är en demokrati med dess dåliga sidor och begränsningar. Och Kuba har också sina dåliga sidor och begränsningar.

I Kuba finns ingen som lider av hunger, man har utbildning och

*”Hellre en autentisk kapitalism
än en falsk revolution.”*

ingen är bostadslös. Däremot har man drabbats av den största blockaden genom historien. Kuba kan liknas vid ett fort som är belägrat och som måste ha ett slags militär disciplin för att hålla ut. Även om dess demokrati inte är perfekt är det ett slags demokrati, menar Cardenal. Det kommer tydligt fram i vårt samtal att Cardenal inte alls är motståndare till allmänna val och representativ demokrati. Att förlora ett val, som Sandinisterna gjorde i Nicaragua, är ingen katastrof. Då går man i opposition och kanske vinner man nästa val. Det är så demokrati fungerar. Men när yttre makter lägger sig i, som USA gjort i Nicaragua, då finns risken att revolutionärerna korrumpas och revolutionen går om intet. Cardenals poäng verkar vara att samma sak skulle kunna hända om ett flerpartisystem infördes i Kuba – USA skulle använda detta för att förstöra revolutionen.

Påven bör kunna väljas

En lyckad revolution är en revolution som står på de fattigas sida, precis som den sanna kyrkan är den kyrka som står på de fattigas sida, menar Cardenal. Den jetlaggade och lite buttre Cardenal jag träffade på bokmässans första dag är nu som bortblåst. När vi talar om Sydamerikas revolutioner och om den kristna kyrkans framtid brinner engagemanget. Cardenal tror att den kristna kyrkan måste förändras; i hans egen katolska kyrka måste påven kunna väljas – och även avsättas – demokratiskt, och även kunna vara kvinna. Och kvinnliga präster?

– Naturligtvis, men för mig är det inte viktigt att kvinnorna ska vara präster för det är inte viktigt att det finns präster. Men så länge det finns präster är det bra att kvinnor kan bli präster.

Den unga kyrkan, innan kejsar Konstantin gjorde kyrkan till officiell religion i det romerska riket, var en kyrka utan präster eller snarare med ett allmänt prästadöme.

”Jag måste säga sanningen. Jag skulle inte vara trogen evangeliet om jag inte gjorde det.”

– Jesus var inte präst, han var lekman, konstaterar Cardenal prompt.

Som en röd tråd genom hela vårt samtal återvänder Cardenal till folket. Vare sig det handlar om teologi, poesi, revolution eller kyrka är det hela tiden det vanliga folkets väl och ve som står i centrum. En kyrka eller en revolution som står på samma sida som kungar, stormän och kapitalister är falsk. Bara folket är normen för hur väl man lyckats med det andliga eller politiska uppdraget. Och det är också på denna sida som Cardenal strävar efter att befinna sig, som poet, präst eller revolutionär.

Hoppfull, inte dyster

Vad man kallar honom verkar inte vara en särskilt stor sak för Cardenal, när han är ute på en månads lång föreläsningsturné som sträcker sig över USA, Norge, Sverige och Tyskland innan han återvänder till en oviss framtid i Nicaragua. 83 år gammal vill han bilda opinion genom att berätta om hur det står till i hans hemland och om den förlorade revolutionen. Inte för att komma med ett dystert budskap – trots att han gång på gång återvänder till hur han förföljs av Ortega ger Cardenal alls inget dystert intryck. Hopp är det ord som kommer för mig när jag tar farväl av Cardenal, hopp och kärlek. ”Kärleken är alltid revolutionär, hatet är reaktionärt”, yttrar han vid ett tillfälle.

Cardenal försvinner ned till bokmässans hallar för att se om han kan hitta några intressanta böcker, gärna naturvetenskap. För att upptäcka ännu mer av Guds storhet förmodligen. Är han då verkligen besviken över att inte kunna tillbringa sin ålderdom i stillhet med läsning och poesi? Jag är inte så säker på det.

Böcker på svenska av Ernesto Cardenal, som nämns i artikeln: *Kärleken övergår allt*. Översättning: Lars Thunberg. Veritas, 2003. *Timmen 0 och andra dikter*. Urval och tolkning av Ingemar Leckius och Mikaela Leckius. Förlaget Nordan, 1983.